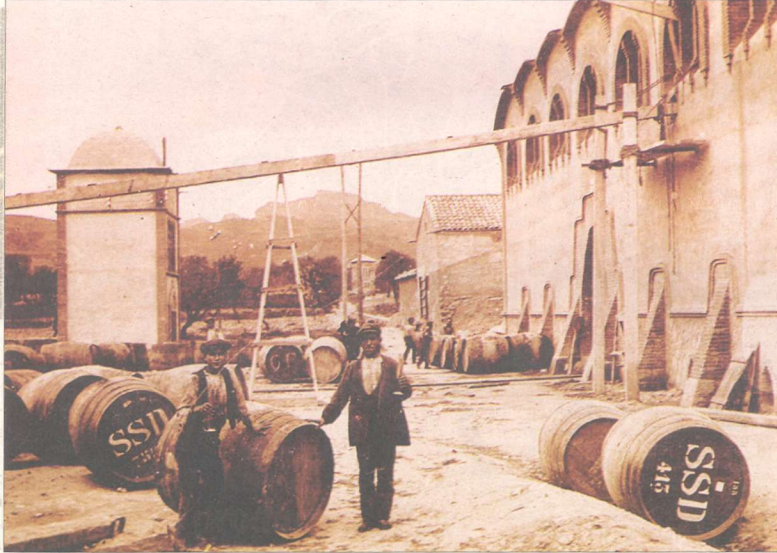

Cent anys del Celler Cooperatiu

A l'esquerra, imatge de les primeres dècades de funcionament de la Cooperativa. A la fotografia de la dreta, gent fent cua per a pesar el raïm. / ARXIU FORCADES

Gandesa Anton Monné

El proper any, la directiva de la Cooperativa Agrícola de Gandesa, prepara la commemoració especial pels 100 anys d'haver entrat els primers raïms al celler modernista, obra monumental de gran ressò, dissenyat per l'arquitecte Cèsar Martinell. Per explicar-ne la construcció exposo els antecedents històrics que explicaran el perquè d'esta obra, on es van abocar la majoria dels pagesos de la ciutat per a aconseguir-ho, dirigits per cinc o sis famílies pageses, considerades "cases mitjanes bones". Als pobles agrícoles ha existit durant segles les cases riques amb moltes i bones propietats, considerades "les cases bones", "les cases mitjanes" que disposaven de bones finques i les "les cases pobres" que tenien poca terra, gairebé només propietaris de parcel·les marginals, i que alternaven el treball propi amb el de jornaleros de les cases riques.

Tres fenòmens es van produir entre la meitat i finals del segle XIX que havien de canviar la societat ciutadana de Gandesa: la desamortització de Mendizabal, l'eclosió demogràfica i la fil·loxera. Amb la desamortització les famílies més importants de la ciutat, que havien de-

fensat el liberalisme contra el carlisme, considerades d'esquerra en aquell moment, van adquirir les grans propietats que pertanyien a l'església o a l'orde de l'Hospital. Els que van adquirir les grans finques eclesials foren immediatament després els grans propietaris locals, els dominadors de l'economia i de la política local. Estos grans terratinents van ser els promotors i renovadors de les vinyes velles i plantant-ne de noves van iniciar els grans canvis agrícoles que s'havien de produir anys més tard.

Entre el 1860 i el 1900 esdevé un gran creixement demogràfic com a conseqüència de la desinfecció de les aigües de consum familiar. Fins aquell moment la gent bevia i cuinava amb les aigües de basses, fonts i pous, moltes de les quals infectes que provocaven una gran mortalitat infantil fins als 8 anys. Tant era així que fins a l'any 1870 només sobrevivien el 25% dels infants. Amb el tractament sanitari de les aigües s'arriba a principis del segle XX a sobreviure'n el 80%. La població de Gandesa arriba l'any 1900 als gairebé 5.000 habitants i la Terra Alta als 25.000. Este creixement provoca un canvi estructural agrícola molt significatiu. Els jornaleros cobraven unes 3 pes-

setes per dia, treballant entre 10 i 12 hores els 7 dies de la setmana quan un pa de quilo costava 2,5 pessetes. Com a reacció als reduïts jornals que els cacics pagaven a la gent pobre, els joves pagesos desermaren les terres marginals que mai s'havien treballat, fins i tot creant espais muntanyencs a les serres de Pàndols, Cavalls, Puig Cavalier i els Vollandins. L'any 1920 el

S'hi van implicar la majoria dels pagesos dirigits per famílies de les "cases bones"

paisatge de la Terra Alta era totalment diferent al del segle XIX. No quedaven pins, o només uns pocs als indrets on no es podia ni accedir a treballar amb la pollegana. Estes terres desermades s'hi semblava blat per a l'autoconsum de la farina i el pa familiar i s'hi plantaven ametlers. A les zones més planes s'hi plantaren noves vinyes i als barrancs estrets quedaven els olivers mil·lenaris.

Amb la fil·loxera que apareix a França a partir del 1865, la fesomia rústica de Gandesa i comarca comença a transformar-se. Les ban-

calades que sempre s'havien sembrat perquè el blat era el més rendible econòmicament, les famílies riques hi comencen a plantar vinyes, quan el preu del vi puja espectacularment. Es dona la circumstància que l'any 1887 a Gandesa hi treballen 200 paletes arribats de totes les comarques veïnes per la gran riquesa que representa el conreu del raïm. Amb 200 càrregues de raïms -

Les obres van començar el 1918, a partir de l'aportació de jornals dels socis

200 mil quilos- es podia construir una casa i així aquell any s'aixequen grans casalicis com casa Figueres, Tomaset, Boira, Toledano i Calixto (després casa Valls), entre altres. La fil·loxera apareix a Gandesa l'any 1900, quan ja es va començar a plantar els ceps americans pels Tomaset (ara Bàrbara Forés) i el Baró de Purroy i la producció es multiplica per tres. La fil·loxera avança i es moren milers de ceps però també es van incrementant els quilos de raïms produïts, gràcies als nous empelts "americans" que contràriament als "ceps de sar-

ments" tradicionals no contruen la malaltia.

Els pagesos, comencen els rics i continuen els pobres, transformen les propietats i tants raïms produïts no caben als cellers. Propietaris mitjans construeixen els seus trulls als baixos de les cases i elaboren el vi de les seues finques. El 1913 l'empresa "Valls i Figueres, C^a" construeix un gran celler situat a la carretera de Vilalba -ara propietat de la família Salaet i destinat a museu- però el mateix any, el Centre Catòlic crea el Sindicat Agrícola, quan la producció local ja arriba als 4.500.000 quilos de raïm. Les famílies mitjanes bones agrupades a la JARC (els Navarro, Jordi o Molles, Redó i Antoni Fontanet) i ajudades per la junta directiva del Centre, formació catalanista, on exercia de líder el notari Modest Meix, i molt influenciat pel jove catedràtic de teologia, Dr. Joan Bta. Manyà, el rector, Mn. Domingo Mauri, el registrador de la propietat, Manuel Carbellino, l'alcalde, Baptista Fontanet, i el farmacèutic Ramon Julià, sota els auspicis de la Mancomunitat de Catalunya i l'Institut Agrícola Català Sant Isidre, comencen a redactar els estatuts del Sindicat Agrícola, a casa d'Antoni Fontanet, entre les famílies Jordi, Redó, Navarro i el mateix Fontanet. El 1915 el